

CU PRIVIRE LA INSCRIPȚIA VECHĂ PERSANĂ DESCOPERITĂ LA GHERLA

În revista *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, II, 1953, nr. 1—2, p. 1—14, prof. J. Harmatta de la Universitatea din Budapesta a publicat, sub titlul *A recently discovered old Persian Inscription*, o inscripție veche persană, descoperită întâmplător, înainte de război, pe teritoriul țării noastre, în centrul Transilvaniei, la marginea orașelului Gherla. Inscripția se găsește pe o tăbliță ceramică, fragmentară în starea actuală, avînd 0,047 m înălțime, 0,052 m lățime și 0,005—0,006 m grosime. Editorul ei a reușit să transcrie textul păstrat și să-l întregască. Iată traducerea lui : „Darius, marele rege, rege al regilor, rege al țărilor, fiul lui Hystaspes, Achemenidul, (este acel) care a construit acest palat”. După cum se vede inscripția datează chiar din vremea marelui Darius I, amintind despre un palat construit în timpul domniei sale. Autorul articolului presupune, pe drept cuvînt, că tăblița ceramică de la Gherla este o ciornă, care va fi folosit pentru săparea pe piatră a inscripțiilor monumentale cu acest conținut, întrebuintate la decorarea unuia dintre palatele imperiale. Nu este locul aici și nu este nici de competența noastră, examinarea critică a reconstituirii textului persan, realizată cu atîta erudiție de prof. J. Harmatta. Am dori însă să luăm în discuție un alt aspect al problemelor puse de această inscripție de care depinde în bună parte comentarul și concluziile de ordin istoric ce se pot trage din această senzațională descoperire din centrul Transilvaniei. E vorba de marele semn de întrebare privind proveniența inscripției, apărută într-un loc atît de neașteptat. Cum a ajuns tăblița, cu ciorna inscripției, la Gherla ? Editorul, tulburat el însuși de această întrebare, aduce o primă asigurare : piesa nu este un fals și argumentele sale par, pînă în prezent, convingătoare. Rămîn însă de discutat condițiile de descoperire. După datele pe care i le-a furnizat posesorul de atunci al inscripției, J. Koszta (în ultimul timp se pare că inscripția a intrat în posesia Muzeului Național din Budapesta), ea a fost găsită la periferia Gherlei, la poalele dealului Sf. Petru. „Fragmentul a apărut într-o grădină de zarzavat, cu pămînt negru, gros de două palme,

acoperind un strat de pământ galben. . . Atît mi-aduc aminte” -- (îi scrie într-o scrisoare, reproducă în articol, J. Koszta) ; „era în 1937, cînd unchiul meu a găsit fragmentul cu inscripția veche persană în grădina de zarzavat mai sus amintită. El săpa pămîntul și era foarte plictisit că hirlețul său se împiedica de pietre, cioburi de vase și țigle. În asemenea împrejurări obișnuia să scoată afară din pămînt obiectele tari, aruncîndu-le peste gard”. Prof. J. Harmatta, deși examinează cu multă atenție informațiile lui J. Koszta, socotește totuși necesară o cercetare la fața locului. Același lucru este cerut și de acad. C. Daicoviciu într-o notă asupra descoperirii de la Gherla, publicată în *Steaua, Revista Uniunii Scriitorilor din R.P.R.*, Cluj, V (59), 1954, 9, p. 123—124. De aceea concluziile ei sînt exprimate cu multă prudență. Deși nu ascunde bănuiala că fragmentul a fost scos dintr-un strat de dărîmături moderne, prof. J. Harmatta crede totuși mai degrabă că el se afla într-un strat arheologic, de vreme ce atît în imediata apropiere, cît și în întreaga regiune se află urme arheologice bogate și diverse. Apariția fragmentului în această regiune nu poate, bine înțeles, modifica nimic din ceea ce se știe despre itinerariul lui Darius în expediția scitică. Prof. Harmatta nu exclude însă ca palatul menționat în inscripție să fi fost construit undeva în Tracia, pe traseul acestui itinerar (Herodot, IV 87, 91 amintește unele construcții ridicate de marele rege în Tracia); o dată cu prăbușirea autorității persane în nordul Balcanilor, palatul a putut fi dărîmat de către populațiile locale, iar inscripția ceramică, model al inscripțiilor aflate în acest palat, a putut fi dusă în Transilvania.

Într-o vizită făcută la Gherla în toamna anului trecut, împreună cu tov. I. I. Russu, am cercetat regiunea și în special locul descoperirii. Desigur că fără unele sondaje pentru cercetarea terenului în adîncime, e greu de dezlegat definitiv această problemă. Totuși există unele amănunte semnificative care nu au fost puse suficient în valoare.

Terenul pe care se află această grădină se găsea odinioară la un nivel mult mai jos decît în prezent și din această cauză era periodic inundat de apele Someșului. Această situație a determinat pe proprietarul lotului, Augustin Moraru, de meșerie zidar, să aducă cu căruța pămînt din împrejurimi pentru a ridica nivelul terenului. De unde a cărat acest pămînt e greu de stabilit. Poate chiar din oraș, dintre dărîmăturile caselor la care lucra, așa cum ar indica-o prezența cărămizilor și țiglelor? Poate din lunca Someșului? Prof. I. Gabányi din Gherla, care a avut amabilitatea de a mă conduce la fața locului și de a continua ancheta printre locuitorii orașului, după plecarea mea în București, m-a informat printr-o scrisoare că bătrînul Moraru ar fi cărat pămînt și din regiunea castrului roman. Oricum ar sta lucrurile, un fapt rămîne clar : inscripția persană nu a fost găsită într-un context arheologic, ci a fost adusă din altă parte, împreună cu pămîntul cărat pentru ridicarea terenului. De vreme ce nu se poate stabili de unde a fost cărat acest pămînt, nu se poate afla nici proveniența inscripției. Nu mă pot despărți însă de gîndul că la Gherla, unul dintre cele mai vechi centre armenesti din Transilvania, se găseau colecționari vestiți. Colecțiile de obiecte antice și de artă de aici conțineau lucruri de valoare, unele dintre ele fiind astăzi expuse la

Muzeul de artă din Cluj. De aceea mi se pare foarte verosimil ca micul fragment antic să se fi rătăcit dintr-una dintre aceste colecții.

Credem de aceea că această interesantă piesă nu poate avea, din păcate nici o valoare prin locul unde a fost găsită, ci numai prin conținutul său. Pe baza prezenței ei la Gherla, nu se poate formula nici o concluzie de ordin istoric privind locul descoperirii, deoarece condițiile de găsimă nu ar putea-o susține ¹.

PETRE ALEXANDRESCU

О ДРЕВНЕЙ ПЕРСИДСКОЙ НАДПИСИ, ОТКРЫТОЙ В ГЕРЛЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В журнале *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* II, 1—2, 1953, p. 1—14, профессор Ж. Гарматта опубликовал найденную у города Герла персидскую надпись, которая может быть датирована временем Дария I и в которой упоминается о выстроенном *Великим царем* дворце. Произведенные исследования привели к выводу, что в отсутствие определенных археологических контекстов происхождение упомянутой надписи уточнить нельзя,

AU SUJET DE L'INSCRIPTION PERSE ANCIENNE DÉCOUVERTE À GHERLA

RÉSUMÉ

Dans la revue *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* II, 1—2, 1953, p. 1—14, le professeur J. Harmatta a publié une inscription persane découverte près de la ville de Gherla, qui peut être datée de l'époque de Darius I et dans laquelle est mentionné un palais construit par le *Grand Roi*. Les recherches entreprises ont mené à la conclusion que cette inscription est de provenance incertaine, n'appartenant pas à un contexte archéologique déterminé.

¹ În scrisoarea sa, prof. I. Gabányi îmi comunică de asemenea că Augustin Moraru declară în ultimul timp că ar fi găsit inscripția chiar în ruinele castrului roman din apropiere (și nu în propria sa grădină, așa cum afirmase J. Koszta), ceea ce arată o dată mai mult că de confuze și de contradictorii sînt informațiile de care dispunem.

